

A Tatai Mésző Formáció üledékgyűjtőjének tektonikai modellje

Pocsa Tamás

(ELTE Általános és Történeti Földtani Tsz.)

A Tatai Mésző Formáció a Dunántúli-középhegység mezozoos rétegsorának egyik legkönnyebben felismerhető tagja. Bioklasztos, főleg Echinodermatás mésző. Nagy mennyiségben és változatos területi elterjedésben tartalmaz extraklasztokat, a rétegsor idősebb, már közetté vált egységeiből származó törmelékeket. Ezek mérete változó, a homokszem mérettartománytól a több méteres olisztolitokig terjed. A Tatai Mésző a korábbi őslénytani vizsgálatok alapján késő-apti, kora-albai korú. Az első diszkordáns képződmény a terület rétegsorában, a bázisán tapasztalható változó mértékű üledékhézag valószínűleg az alpi hegységképződés megindulását, annak kezdeti mozgásait tükrözi.

Munkám elsődleges célja a diszkordancia felület, és a közvetlen fekűt alkotó képződmények jellegeinek felderítése, a breccsaszintek eredetének és kifejlődésének értelmezése volt. Az összegyűjtött, és térképen ábrázolt adatok alapján az üledékképződést közvetlenül megelőző, és azzal egyidős tektonikai folyamatokra próbáltam következtetni. Céljaim megvalósításához hagyományos terepi, és laboratóriumi szedimentológiai módszereket alkalmaztam (makroszkópos leírás, vékonycsiszolatok, plankton-bentosz foraminifera arányszámítások).

A vizsgálatok alapján egy tagolt aljzatú üledékgyűjtő képe bontakozott ki, melyben viszonylag kiemelt helyzetű hátsági területek, és mélyebb, medence jellegű területek váltakoznak. A kiemelt egységek északnyugat – délkelet csapásúak, rajtuk a Tatai Mésző mindig vékonyabb rétegsorokkal jelentkezik, breccsa tartalma homokszem mérettartományú szemcsékre korlátozódik. A durva breccsa betelepülések mindig a hátságok délnyugati előterében található, nagy vastagságú, gyakran pélitesebb, aleuritosebb, mélyebbvízi kifejlődésekben jelennek meg.

A hátság-medence szerkezet kialakulására ebben az esetben kétféle modell nyújthat magyarázatot. Feltételezhetünk egy tágulós, tenziós feszültségtérhez köthető normálvetős megoldást, vagy egy kompressziós erőter által kiváltott feltolódásos szerkezetalakulást.

A környező egységek területén (Alpok, Dinaridák) erre az időszakra kimutatott feszültségtér kompressziós jellegű (NEUBAUER 1987, FRITZ 1991, stb.). Ezzel összhangban ALBERT G. 2000-es munkájában a Bakony több pontján rövidülésre utaló szerkezeti elemeket, redőket mutatott ki ebből a korból.

Mindezek alapján a vizsgált területen a késő-apti – kora-albai időszakban egy északkelet – délnyugati rövidüléssel leírható kompressziós erőter uralkodott. Ennek hatására az üledékgyűjtő deformálódott, feltolt egységek (hátsági területek) és azok előterében kis méretű „előtéri” medencék jöttek létre. A szerkezetalakulás már a Tatai Mésző képződését megelőzően megindult (kora-aptiban ?), és folyamatosan zajlott annak leülepedése során is.